

Antipoduzetnička klima

|| N. Raos*

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada
Ksaverska cesta 2, p.p. 291
10 001 Zagreb

*Kod nas nije sramota samo ne uspjesi
nego je sramota čak i pokušati.*

Nenad Bakić, poduzetnik, Telegram br. 29 (2015)

Poznao sam jednu staru gospođu koja je završila povijest umjetnosti, ostarjela, obudovjela, umrla, a da nikad u svojoj struci nije radila. Njezina se tužna životna priča svodi na to da je potekla iz jedne fine građanske obitelji, pa je njezinom ocu bilo samo jedno na pameti, a to je da svoju "gospođicu" u još finiju obitelj uda. Njegov zet, snivao je snove, bit će ministar ili diplomat, pa će biti zazorno ako za stolom s probranim gostima njegova gospođa supruga ne bude znala pričati o ničemu drugome nego o kuhinji i tračevima iz susjedstva. Ne, ona će opuštat i goste ukazivanjem na najnovija kulturna događanja u gradu ili će pak posveti razgovor o paletama velikih slikara.

Ili noviji primjer. Studentica završila ekonomiju u roku i sa "sve pet". Uspjut je završila tečaj poslovnog engleskog, koji joj daje kompetencije da radi za svaku i sa svakom tvrtkom u svijetu. Što je od nje postalo? Menedžer velike tvrtke, profesor na fakultetu, makroekonomist, ekspert u vladi, savjetnik predsjednika republike? Ne. Otac joj se sjetio da ima susjeda u nekoj državnoj tvrtki, pa mu je napisao jedno dirljivo pismo kako susjed treba susjeda pomagati (ah, dvoznačnost engleske riječi *neighbour!*), posebice ako je u nevolji. Onda je susjed zaposlio susjedovu kćer na neko lijevo mjesto. Nakon nekog vremena i to joj je bilo previše. Jedva je dočekala da se otvori radno mjesto na kojem bi mogla raditi i osoba sa srednjom stručnom spremom.

Ima takvih primjera. I takvih ljudi. To su oni neambiciozni, oni kojima je jedina briga u životu da ga sa što manje brige prožive. Gdje te metnu, tu jesi.

Ima dakako i onih drugih, poduzetnih. Onih koji se nikad ne mire s postojećim stanjem, jer uvijek znaju da može biti bolje. To su oni ambiciozni. Na njima, ako ne leži svijet, leži napredak, leži bolja budućnost. Stoga nas ne treba čuditi da se u Sjedinjenim Državama pri dodjeli stipendija gledaju ne samo ocjene, stečeno znanje nego i sportski uspjeh. Jer tko je ambiciozan u sportu, bit će ambiciozan i u svom poslu. Tko se naučio nositi s pobjedom i porazom u sportu, znat će se s njima nositi i na svom radnom mjestu. Ambicioznost, upornost, smjelost, žilavost – to su vrline koje se traže od budućeg poduzetnika.

Danas je vrijeme poduzetništva, kako svugdje tako i u znanosti. No kako razviti poduzetništvo u antipoduzetničkoj klimi, na našim fakultetima i institutima koji su bili i jesu državna poduzeća? Živi se od proračuna, radi se za državnu plaću. Zapošljava se na temelju formalnih kriterija, prosjeka ocjena uglavnom, istražuje

se ono što se oduvijek istraživalo, oprema i instrumenti kupuju se ne zato da bi se nešto novo radilo, nego da se iskoristi prilika, mladi se zapošljavaju da bi stari mogli plandovati, nove se teme rijetko otvaraju i to tek zato da se napakosti šefu... I još: "znanstveni" rad se uglavnom svodi na ispunjavanje upitnika i pisanje izvještaja koje nitko ne čita, eksperimenti se ne rade jer nedostaje novac za pribor i kemikalije, projekti se ne traže jer bi se moralo više raditi, za istu plaću, razumije se. Sve u svemu, idealna radna sredina za maločas spomenutu ekonomisticu. Od romantične slike znanstvenika kao lučonoše napretka, ili u najmanju ruku kao čovjeka koji živi u nekim višim sferama, došli smo do njegove hrvatske inačice – državnog činovnika.

Takvog je čovjeka stvorio, ne treba dvojiti, samoupravni socijalizam. "Baš je krasan ovaj režim / plaća ide, a ja ležim", išla je jedna lijepa pjesmica iz toga doba. Nikoga se nije pitalo što i koliko radi. Glavno je bilo da je "samoupravljač" na poslu zadovoljan, da je klasno svjestan, a to znači da mu nije ni na kraj pameti bilo da nešto govori, ili nedajbože čini protiv države. Jer ako se radnička klasa pobuni, onda je odzvonilo i "vlasti radničke klase" ili, malo grublje, "diktaturi proleterijata".

No sada su počeli puhati neki drugi vjetrovi, došla su neka druga vremena. Otvaraju se tržišta robe, novca, a nadasve ljudskoga rada ("Ljudski rad nije roba", bio je marksistički aksiom). No nasuprot marksističkoj nauci da je rad pretvoren u tržišnu vrijednost, u robu, otuđeni rad, liberalni kapitalizam upravo u prodaji rada vidi put ka ostvarenju ljudske slobode. Čovjek je slobodan da prodaje svoj rad po cijeni koju može postići, kada i gdje to želi. To znači da je radnik u "kapitalizmu" po naravi proizvodnih odnosa poduzetnik. Stoga je razvijanje poduzetnosti temelj ne samo gospodarskog napretka nego i osobne slobode, marksističkoj nauci nasuprot.

No kako to ostvariti, drugo je pitanje. Možemo li pretvoriti državne činovnike u uspješne poduzetnike? Teško. Često se čuje da u znanosti nedostaje poduzetnika pa bi najbolje bilo kad bi institute vodili profesionalni menedžeri. No tko bi te ljude platio i što bi oni htjeli i mogli napraviti? To je već drugo pitanje.

Drugo, novo ili staro pitanje? Možda to s menedžerima nije najbolja zamisao, no dok nam jednom ne dođe svima do "klika" u glavi, neće nam biti dobro. Postoji put samoupravnog socijalizma i put liberalnog kapitalizma. Ne može se hodati po dva puta. Treba se odvažiti pa krenuti novim. Da, treba se odvažiti...

* Dr. sc. Nenad Raos
e-pošta: raos@imi.hr